

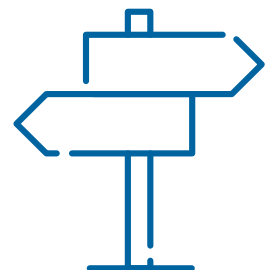
Schonere parken & recreatiegebieden

Hoe pak je dat aan?

Kennisdocument

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Principes van gedragsbeïnvloeding	4
2.1 Belangrijkste principes voor schonere parken en recreatiegebieden	5
3. Maatregelen	6
3.1 Afvalvoorzieningen	6
3.2 Communicatie	8
3.3 Beheer en samenwerking	10
3.4 Participatie in de reiniging	10
4. Meer informatie	11

1. Inleiding

Tijdens een ontspannen wandeling door het park is niets vervelender dan blikjes en ander zwerfafval tussen de bomen en planten te zien liggen. Bezoekers en beheerders storen zich aan de hoeveelheid zwerfafval die in parken en recreatiegebieden ligt, zeker na een mooie zonnige dag.

Begrippen

Onder een *park* verstaan we: een door de mens ontworpen en aangelegd groen gebied met een overwegend recreatieve functie.

Onder *recreatiegebied* verstaan we: een terrein waar men zich in de buitenlucht kan ontspannen. Een recreatiegebied bevat altijd een aantal door de mens ingerichte voorzieningen, die variëren van simpele grasveldjes tot grootschaliger faciliteiten.

Het voorkómen van zwerfafval heeft meerdere positieve effecten:

- Het is goed voor de natuur.
- Mensen voelen zich meer op hun gemak in een schoon gebied en ervaren een schoon gebied als veiliger.
- Mensen gedragen zich socialer in een schoon gebied; wanneer een plek al schoon is, blijft hij ook langer schoon omdat mensen minder geneigd zijn zelf zwerfafval te veroorzaken.

Maar hoe pak je zwerfafval effectief aan? En hoe verschilt de aanpak van parken van die van drukke recreatiegebieden? Wat doe je bijvoorbeeld tijdens piekdrukke of een evenement in een stadspark? In dit kennisdocument gaan we in op gedragsbeïnvloeding en hoe je dit vertaalt naar maatregelen tegen zwerfafval in parken en recreatiegebieden.

2. Principes van gedragsbeïnvloeding

Voor het analyseren en beïnvloeden van gedrag is het Triade-model van Theo Poiesz, hoogleraar Economische Psychologie, een nuttig hulpmiddel. Dit model gaat uit van de factoren motivatie, capaciteit en gelegenheid, die samen tot gedrag leiden. Om het gewenste gedrag voor elkaar te krijgen, moeten alle drie factoren in voldoende mate aanwezig zijn. Ofwel: wil iemand het? Kan iemand het? Krijgt iemand de gelegenheid?

Om gedrag te veranderen, moeten motivatie, capaciteit en gelegenheid in voldoende mate aanwezig zijn.

Motivatie is de mate waarin iemand een doel wenst te bereiken of het goede gedrag wil vertonen. De motivatie kan bewust of onbewust zijn, en intrinsiek (vanuit de persoon zelf gemotiveerd) of extrinsiek (door de omgeving gestimuleerd). Bij intrinsieke motivatie wil je bijvoorbeeld geen zwerfafval veroorzaken omdat je het belangrijk vindt dat de natuur schoon blijft. Bij extrinsieke motivatie wil je dat niet omdat je misschien een boete kunt krijgen. Intrinsieke motivatie heeft doorgaans meer en langer invloed op het gedrag.

Capaciteit is de mate waarin iemand beschikt over de eigenschappen, vaardigheden of instrumenten om het gewenste gedrag uit te voeren. De capaciteit kan mentaal zijn (bijvoorbeeld kennis over het belang van afval goed weggooien), fysiek, financieel en materieel (bijvoorbeeld een afvalzakje bij de hand hebben).

Gelegenheid is de mate waarin de omstandigheden die buiten de persoon liggen het gewenste gedrag bevorderen of remmen. Denk aan de aan- of afwezigheid van afvalbakken om afval in te kunnen gooien.

2.1 Belangrijkste principes voor schonere parken en recreatiegebieden

Om het gewenste gedrag van je bezoekers voor elkaar te krijgen, moet je zorgen dat alle drie factoren – motivatie, capaciteit en gelegenheid – in voldoende mate aanwezig zijn. We zetten een aantal mogelijkheden op een rijtje om die factoren te verbeteren en/of te vergroten.

MOTIVATIE

Gastheerschap

Wanneer bezoekers van een park of recreatiegebied het gevoel hebben te gast te zijn, nemen ze meer verantwoordelijkheid voor hun afval. Dit gevoel van te gast zijn kun je op verschillende manieren stimuleren:

- Plaats welkomstborden bij de ingang.
- Zoek contact met bezoekers, bijvoorbeeld door ze te laten aanspreken door een gastvrouw of -heer. Mensen zeggen graag ja tegen personen die ze kennen of aardig vinden.
- Laat zien dat iemand de boel netjes houdt. Zet een leuke groep mensen in die zichtbaar opruimt en afvalzakjes uitdeelt, dit vergroot de sympathie.

Beleving

In een schonere en nette omgeving gedragen mensen zich beter. Een verzorgde aanblik betekent:

- De voorzieningen, zoals bankjes en afvalbakken, zijn schoon en heel.
- De omgeving is overzichtelijk, schoon en mooi groen.
- Er is goede verlichting.

Belonen

Stimuleer het bewuste keuzegedrag van bezoekers met een beloning. Waardeer bijvoorbeeld het correct weggooien van afval met een ijsje of uitrijkaartje van het parkeerterrein. Belonen kan ook met een compliment, bedankje, aanmoediging, gemeenschappelijke beloning of bijdrage aan een goed doel. Een voorbeeld is het bedankje van Holle Bolle Gijs in attractiepark de Efteling, als bezoekers afval in zijn mond stoppen. Of denk aan communicatie bij een afvalbak waarop staat dat het bedrijfsleven voor iedere volle afvalbak een bedrag doneert aan een goed doel.

CAPACITEIT

Sociale normen

Als mensen moeten beslissen wat normgedrag is, kijken ze onbewust naar wat anderen doen. Dit verschijnsel staat bekend als sociale bewijskracht. De sociale bewijskracht kun je handig benutten door in de communicatie in te spelen op het feit dat de meeste mensen zich aan de regels houden en geen zwerfafval veroorzaken. Veel gebruikte voorbeelden benoemen de norm heel concreet, zoals '95 procent van onze bezoekers laat geen afval achter'. Je kunt de juiste norm ook activeren door zichtbaar te reinigen, met medewerkers in herkenbare kleding.

GELEGENHEID

Afvalbakkenvoorziening

Zorg dat de basis op orde is en er voldoende, zichtbare en opvallende afvalbakken zijn. Deel afvalzakjes uit in het gebied. Bezoekers hoeven dan niet meer op zoek naar iets om hun afval in kwijt te kunnen.

Nudging & priming

Bij *nudging* geef je mensen een duwtje in de juiste richting. Dat gebeurt meestal vrij zichtbaar. Denk bijvoorbeeld aan afgebeelde voetstapjes op de grond in de richting van de afvalbak. *Priming* is een vorm van nudging, alleen gebeurt het beïnvloeden van het gedrag meestal zonder dat mensen het in de gaten hebben; ze pikken de signalen onbewust op. Priming bij zwerfafval is bijvoorbeeld het plakken van een klikosticker in een felle kleur op een afvalbak of gebruikmaken van glimmende oppervlakken (wat de suggestie van schoon geeft).

3. Maatregelen

Er zijn verschillende maatregelen die je kunt nemen om het gedrag te beïnvloeden van bezoekers van een park of recreatiegebied. Vóór je die maatregelen gaat kiezen en uitvoeren, moet je eerst de zwerfafvalproblematiek en de kenmerken van het gebied in kaart brengen:

Analyseer het afvalprobleem

- Waar zijn de hotspots?
- Wie zijn de veroorzakers?
- Welk type afval ligt er?
- Op welke tijdstippen?

Analyseer het gebied

- Hoe zijn de looproutes?
- Waar zijn de in- en uitgangen?
- Welke horecagelegenheden zijn er?

Bekijk de context

- Hoe is de intensiteit van gebruik?
- Wanneer is het aantal bezoekers het grootst?
- Is het bezoek wellicht seizoensgebonden?

Typen maatregelen

Heb je de analyse afgerond, kijk dan goed welke typen maatregelen geschikt zijn. Je wil de bezoeker bewegen om zijn afval op te ruimen. Maatregelen kunnen incidenteel of structureel zijn, afhankelijk van het seizoen en of er bijvoorbeeld evenementen zijn. We onderscheiden vier typen maatregelen:

1. Afvalvoorzieningen
2. Communicatie
3. Beheer en samenwerking
4. Participatie

De beste aanpak is vaak een combinatie van meerdere soorten maatregelen. Het werkt daarnaast effectief om de aanpak op meerdere plekken te laten terugkomen, vanaf de entree van het gebied tot in het park of recreatiegebied zelf en bij de horecavoorzieningen. Dit heet een ketenaanpak.

3.1 Afvalvoorzieningen

Basis op orde

Je afvalvoorziening op orde krijgen is de eerste stap die je moet nemen, vóór je met communicatieboodschappen en andere maatregelen begint. Concreet betekent dit: er zijn voldoende afvalbakken aanwezig die er schoon uitzien, voldoende capaciteit hebben en op tijd geleegd worden. Plaats de afvalbakken op logische plekken en zorg dat ze duidelijk zichtbaar zijn. Een goed afvalbakkenbeleid kan leiden tot 50 procent minder zwerfafval.

De leidraad Afvalbakken in de openbare ruimte (AOR), kan hierbij handvatten bieden. Enkele tips vanuit AOR:

- Plaats afvalbakken op plekken waar veel mensen komen en tegelijk verblijven, zoals parkeerplaatsen en picknickbankjes. In parken is het wenselijk om meer afvalbakken te plaatsen, vooral op drukke dagen. Of tijdelijk capaciteit te verhogen.
- Zorg voor herkenbare afvalbakken in een opvallende kleur en plaats ze op een verharde ondergrond. Zorg dat het afval eenvoudig kan worden weggegooid. Als een klep of deksel toch nodig is, maak dan de bediening zo makkelijk mogelijk.
- Houd bij de vormgeving rekening met de leeftijd van de bezoekers. Wanneer er veel kinderen in het gebied komen, denk dan aan een toepasselijke afvalbak in een leuke vorm of kleur.

Wanneer de afvalvoorziening op orde is, zijn er geen belemmeringen voor bezoekers om goed gedrag te vertonen. De factor 'gelegenheid' is daarmee voldoende aanwezig.

 Een goed afvalbakkenbeleid kan leiden tot 50 procent minder zwerfafval.

Extra maatregelen op drukke dagen

Op mooie dagen, tijdens festivals en andere activiteiten kan het extra druk worden, wat zorgt voor een grotere hoeveelheid afval. Extra maatregelen zijn dan gewenst zoals:

- Het vergroten van de inzamelcapaciteit. Denk bijvoorbeeld aan het creëren van **afvaleilanden**, waarbij je meerdere bakken bij elkaar plaatst.
- Het op tijd legen van afvalbakken door bijvoorbeeld een **zomerooster of een mooiweerooster** op te stellen.
- Het uitdelen van **opruimmaterialen**, zoals afvalzakjes en -kleedjes. Daarbij kun je een beloning geven voor het inleveren van de afvalzakjes of -kleedjes, bijvoorbeeld in de vorm van een ijsje of toegangkaartje.

Tip

In de [webshop](#) van Nederland Schoon bestel je handige producten en materialen om zwerfafval tegen te gaan.

Afvalzakjes en -kleedjes

Met het verstrekken van afvalkleedjes aan recreanten maak je het makkelijker voor ze om hun afval goed weg te gooien. Ze kunnen bijvoorbeeld hun picknick-afval op het kleedje verzamelen en in een afvalbak gooien. Ook afvalzakjes zijn een effectief middel om zwerfafval te voorkomen. Met name in gebieden waar het incidenteel druk is, zoals rond recreatieplassen in de zomer. Parkeerplaatsen en kiosken zijn goede punten om afvalzakjes te verstrekken, maar je kunt ze ook laten uitdelen door een beheerder of een gastvrouw/-heer. Denk aan positieve teksten op de afvalzakjes, zoals 'In een schoon park lig je lekkerder' of 'Samen houden we het schoon'.

3.2 Communicatie

Bij communicatiemaatregelen gaat het erom dat je duidelijk en positief communiceert, je eigen toewijding aan een schoon gebied laat zien en gastheerschap toont.

Duidelijk en positief

Met positieve uitingen op borden of op afvalbakken in parken en recreatiegebieden kan je het gedrag van bezoekers beïnvloeden. Zo geef je bezoekers een onbewust seintje om afval mee naar huis te nemen of in een bak te gooien. Om de tekst te versterken kan je gebruikmaken van een specifieke achtergrond. Bijvoorbeeld een foto van het gebied met daarop de tekst 'Samen houden we het hier schoon'.

Een positieve benadering heeft bewezen meer effect dan aangeven wat niet mag. Borden en afvalbakken zijn een effectieve manier om positieve boodschappen omtrent afval te verspreiden. Korte teksten zijn daarbij beter dan lange teksten.

Campagne – Je plek schoon achter laten. Zo gefikst!

Uit onderzoek is gebleken dat vooral jongeren tussen de 19 en 24 jaar hun afval laten liggen als ze gerecreëerd hebben. Samenwerkingsplatform 'Schouders onder Schoon' heeft daarom een campagne ontwikkeld: Je plek schoon achter laten. Zo gefikst! Hierin worden jongeren op een positieve manier gestimuleerd om hun afval mee te nemen van hun recreatieplek. De campagne biedt offline materialen zoals posters, sjablonen en stickers, en online producten waaronder gifjes, banners en posts. Deze mogen allemaal rechtenvrij en zonder kosten gebruikt worden. Kijk [hier](#) voor meer informatie.

Tip

Maak gebruik van de beschikbare communicatie materialen in de [webshop](#) van Nederland Schoon.

Toewijding

Laat zien dat je een schoon gebied belangrijk vindt. Zorg voor een gebiedsidentiteit waardoor mensen de waarde van het gebied zien en ervaren. Denk aan logo's van het gebied op afvalzakjes of afvalbakken, al dan niet in combinatie met het beeldmerk van Supporter van Schoon. Door als beheerder van het gebied uit te stralen dat je schoon belangrijk vindt, geeft dit onbewust het signaal af aan bezoekers om afval netjes weg te gooien.

Gastheerschap

Communiceer je gastheerschap. Je geeft bezoekers daarmee het gevoel dat ze te gast zijn, waardoor ze meer verantwoordelijkheid nemen voor hun afval. Het gastheerschap kun je op verschillende manieren tonen. Denk aan welkomstborden bij de ingang met een pakkende boodschap en/of positief geformuleerde 'huisregels'.

3.3 Beheer en samenwerking

Stel samen een beheerconvenant op

Samenwerking om het gebied schoon te houden is belangrijk. Vaak zijn meerdere partijen betrokken bij het gebied, zoals gemeenten, terreinbeheerders en horecaondernemers. Zorg dat je het overzicht bewaart van wie wat en wanneer doet. Goede afstemming en met vaste regelmaat overleggen met betrokkenen werkt effectief. Een convenant helpt om de samenwerking vorm te geven. Hierin staat de aanpak van de zwerfafvalproblematiek en wie daarbij welke taak heeft, voor welk gebied en welke voorzieningen.

Gezamenlijke handhaving en een boa-registratiesysteem

Een samenwerkingsverband van partijen in een gebied kun je gebruiken om samen handhaving op te pakken. Registreer als regio gezamenlijk zwerfafval en afvaldumping in een boa-registratiesysteem, zodat er overzicht ontstaat. Zo kun je op grotere schaal acties ondernemen en ontstaat er draagvlak in de politiek.

3.4 Participatie

Betrokkenheid

Hoe groter de betrokkenheid, hoe groter de bereidheid om zelf aan de slag te gaan. Vaak is de betrokkenheid van vaste bezoekers, omwonenden en lokale ondernemers bij een park of recreatiegebied groter dan die van dagjesmensen. Er is ook zichtbaar verschil tussen de betrokkenheid van een natuurliefhebber en die van een gemiddelde dagrecreant. Natuurliefhebbers komen meer af op de unieke waarde van het gebied en zullen deze meer respecteren. Gebruik hun betrokkenheid om het gesprek aan te gaan over hoe ze eventueel een steentje willen bijdragen. Faciliteer ook in de wensen van deze natuurliefhebbers, zoals bijvoorbeeld met het verstrekken van afvalzakjes en grijpers of het creëren van meer afvalvoorzieningen.

Vrijwilligers

Een groeiende groep mensen meldt zich aan als vrijwilliger om het zwerfafval in de eigen omgeving of een vaak bezocht gebied aan te pakken.

- Stimuleer deze vrijwilligers en ondersteun ze, dat zorgt voor een netwerk van gelijkgestemden.
- Communicatie is belangrijk: toon waardering en enthousiasme en wees bereikbaar.
- Kijk of er budget beschikbaar is vanuit de gemeente voor het opzetten of het ondersteunen van een actie en eventueel het plaatsen van extra afvalvoorzieningen.

4. Meer informatie

Ideeën van studenten voor CLEAN PARKIES Breda (2015)

In samenwerking met de gemeente Breda en muziekfestival PALM PARKIES hebben studenten van de Avans Hogeschool een aanpak bedacht om het zwerfafval te verminderen tijdens het festivalseizoen in het Valkenbergpark.

Infographic CleanPicnic aanpak Westerpark (2014)

Deze infographic laat kort en bondig zien hoe CleanPicnic werkt aan een oplossing voor zwerfafval in parken. Het idee? Enthousiasmeer parkbezoekers om hun eigen park schoon te houden. Hoe? Door opruimen makkelijker en leuker te maken met gratis CleanPicnic-kleedjes. Een pilot waarin drie maanden lang gratis CleanPicnic-kleedjes werden verspreid in het Westerpark en het Erasmuspark in Amsterdam was succesvol: het leidde tot minder afval en opruimkosten als resultaat.

Praktijkvoorbeeld Gastheer voor schoon Vondelpark Amsterdam (2013)

Met de aanpak 'Elke bezoeker, vriend van het Vondelpark' hebben parkmedewerkers in het Vondelpark in Amsterdam een andere rol gekregen. Naast de basistaken zoals het beheer van het groen en het opruimen van afval, zijn ze ook gastheer. Centraal in de aanpak staat dat bezoekers zich welkome gasten voelen: als vrienden van het Vondelpark.

Leidraad Afvalbakken in de openbare ruimte (2005)

Deze leidraad geeft beheerders van de openbare ruimte duidelijke richtlijnen voor de infrastructuur van afvalbakken. Dat gebeurt met een eenvoudig model en dertig uitgewerkte cases.

De Kenniswijzer Zwerfafval

Hèt kennisplatform voor de aanpak van zwerfafval.

Schouders onder schoon

'Schouders onder Schoon'; is een platform van organisaties die werk maken van minder afval op straat en een schoon Nederland.

Stichting Nederland Schoon
Benoordenhoutseweg 46
2596 BC Den Haag

070 304 2080
info@nederlandschoon.nl

Dit is een uitgave van Stichting Nederland Schoon - mei 2021.